

TAPŞIRMASIZ İKİ DEYİŞ

Harid Fedai

Kıbrıs'ta tertibolunmuş cönklerin birinde (1) tapşirmasız iki deyişe rastgeldik. Birbirini izleyen bu deyişlerden ilki koşma, öteki ise semaidir.

I. Koşma üç dörtlükten oluşmakta. İlk iki dörtlüğüne bakıldığında dil, söyleyiş biçimi ve anlatım olarak tam bir Karacaoğlan deyişi izlenimi uyandırır. Hele giriş dizesi tam bir Karacaoğlan'dır:

-Surda bir güzele meyil eyledim K.29 , :

gibi. Dahası, bu giriş dizeleri, bir kalıb gibi, Karacaoğlan'ın başka deyişlerinde de yinelenmektedir.

İçeriğine gelince: Gönül düşürülen bir güzel anlatılmakta. Tutkuna feleğini şaşkırtacak türden bir güzel. Öyle bir güzel ki kara gözleri sürmeli değil; öyle üzerine değmekle yetinilecek gibi değil; öpüp koçmadıktan sonra ne anlamı olur? Böylesi sevgili ile yiyip içmemek, yiyip içtikten sonra ak göğsünü açmamak, fırsat elde iken alıp kaçmamak hiç olmaz. Bunu yapmayana ise yalnızca dayak atmak yetmez; O'nu öldürmek gerek. Özcesi, içerik de buram buram Karacaoğlan tütmeğe. Ayraç içinde belirtelim : 2. dörtlükteki söyleyiş biçimi Karacaoğlan'ın başka deyişlerinde de vardır:

Karac'oğlan der ki gelip geçmedim
Yâr elinden zehir bade içmedim
Fırsat elde iken alıp kaçmadım Beri
dur ha benli dilber beri dur.

K.110

---

(1) Küçük İzzet Cöngü, sf. 44-45

Bu kısacık takdimden sonra koşmayı okuyalım. (Ek - 1) Üçüncü dörtlük ise öncekilerden gerek biçem, gerekse içerik olarak tamamen ayrılmakta. Kızdan beklenen, sevgiye sevgiyle karşılık vermesidir. Bundan da doğal ne olabilir? Ne ki işin içine zekât karıştırılıyor. Diyesi ki sevgiye karşılık vermek güzeller için zekât yerine geçer. Zekât vermeyen güzeli ise sevmek hiç olmaz. Bunu hak etmemiştir O.

İşin içine zekât girdi mi orada Karacaoğlan yok demektir. Çünkü;

-Kâbem sensin yüzüm sana dönerim
Mihrâbımdır kaşlarının arası

dizelerini aratmayacak güzellikteki

-Cennete misaldir göğsünün ağ
Salavat getirsin cemâlini gören

K.106

deyişi, Karacaoğlan'da din duygularının zayıflığını açıklamaya yeter de artar bile. Gerçi; önceki dörtlüklerdeki değmek, döğmek mastarlarıyla 'değil' koşacının birleşmesinden doğan gereklik kipinin olumsuz şeklinin bir benzeri, burada sevmek mastarıyla da yinelenerek söyleyiş biçimiyle Karacaoğlan'ı anımsatmakta ise de; şekil, teknik ve içerik bütün olarak ele alındığı zaman ortak bir ayrılık gözükmemektedir. Yine ayrıç içinde söyleyelim: 'Sevmeli' sözcüğü Karacaoğlan'da sıfat olarak da yine başka bir güzellikte kullanılmaktadır:

Sevmeli Cennet'in boyları güzel N.56 gibi

Bu irdeleme ise bizi ikileme karşı karşıya bırakıyor: Deyiş,

- i. Ya Karacaoğlan'a bir benzektir
ii. ya da Karacaoğlan'ındır ve cöngü yazarların marifetiyle değiştirilmiş, başka parçalardan içine katmalar yapılmıştır. j- . j-

Metnimizi aynı uyak ve redifli 3 Karacaoğlan deyişiyle karşılaştırdık. Saptanan ilk metin (2) 4, ikinci (3) ve üçüncüler (4) ise 5'er dörtlükten oluşmakta. Hepsinde de benzer yanların - sözcük ayrımlarına da pay ayırmak koşuluyla- bağlama dizelerinde toplandığını gördük. Yanısıra; f dizesinin her üç metinde de bulunduğu, d ve e dizelerindeki bazı sözcük ve uyaklar dışında başka ortak yanlarının olmadığı sonucuna vardık. Dahası, zekâta ilgili sözcükler, Karacaoğlan deyişlerinin bir tekinde bile çıkmamakla da savımız doğrulanmış oluyordu.

Bağlama dizelerindeki benzerlik bizi birinci olasılık üzerinde ağırlaştırsa bile son sözü Karacaoğlan dışındaki başka metin ya da metinler söyleyecektir. Ve Gevheri Divanı (5)'ına el atmak bu aşamada düşünöldü. Divandaki aynı uyak ve redifli 3 metin de birbirlerinden farklıydı. Bunlardan üçüncüsü, elimizdeki metin ile en çok benzeyiş göstereniydi. O denli ki ilk dörtlüğün a; 2.dörtlüğün d dizelerindeki birer sözcük ile f dizesindeki iki sözcük dışında öbürleri tam anlamıyla birbirlerinin aynıdır.

Üçüncü dörtlüğe gelince: ilk dizenin ölçü bakımından bir hece eksik olmasını 'müstensih hatası' sayarsak; içindeki güzel sözcüğüne çoğul ekini takmakla onu 3.metnin (G3) 3/3 dizesiyle aynı duruma getirmiş oluruz. 2 ve 3 dizeler ise Karacaoğlan'da da Gevheri'de de bulunmadıklarına göre onlar için başka metinlerden aktarılmalıdır, diyebiliriz. Benzerlik ve ayrımlar, sayfa altındaki dökümden izlenebilir.

-
- (2) Öztelli: No. 50
(3) Kayabaşı: No. 55
(4) Karaer: No. 52
(5) Elçin: No. 209, 210, 211

Sonuç: Koşma, Gehveri tarafından Karacaoğlan'a yazılmış bir benzeğin varyantı olmalıdır.

II. Semaiye gelince: Metin, dört dördlükten oluşmakta. Herşeyden önce, sevgiliye bakış açısı Karacaoğlan'dakine hiç ben zemiyor. Göğsünü açıp bana gelme, gözlerini süzme, başkasına el verme, elâ göze siyah sürme çekme, siyah zülfü ak gerdana dökme... sonra, beni öldürsün diyor. Bir kere, Karacaoğlan'da bu denli aşırı bir kıskançlık yoktur. :

■

Öksüz Dede'ye benzek olarak yazılan:

-Açıp ak gerdanı durma karşımda
Ecelimden evvel öldürme beni.
K.37

ya da;

Sevdiğim üstünde uçan kuşların
Tutup kanatların kırmaya geldim.
N.65

gibi dizeler bir yana bırakılırsa; Karacaoğlan sevgilideki bütün çarpıcı güzelliklerin sergilenmesinden yanadır. Hani,

-Salın da gel meydan kız görsün

der gibidir. Ve de aslına bakılırsa O, bir bakıma, sevgilideki bu türden güzelliklerin şiirini yaratmıştır.

-Beyaz göğsün görünmüyor düğmeden
Siyah zülfün mâh gerdana eğmeden
Gonca güle hoyrat eli değmeden
Topla yanağında soldur da yürü.
K.124

dizeleriyle bunu anlatmak istiyor.
Hem, güzel sevmek yiğitliğin şanındadır:

-Kınamazlar güzel seven yiğidi
Güzel sevmek koç yiğide ar değil

İş bu kadarla da bitmez: Güzel sevmenin mubah olduğunu kitaplar
da yazıyor:

-Güzel sevmek günah değil
Ben kitapta yerin gördüm
••••• **K.139**

Ama O, bir tek güzele bağlanıp kalacak, bir tek güzel uğruna
ölecek adam değildir. Bunu kendi de söylüyor:

-Bir kötü gönlüm var güzelden geçmez
Ne güzele doymaz gözüm var benim.
K.67 Bu göz

doymazlığı O'nu vasiyete değin götürcektir:

-Ben ölürsem cenazeme imam ol
Kıl kara zülfüne kurban olduğum.
K.65

Namazını sevgilisinin kılmasını dilemekle de yetinmeyecek,
kızların gelip geçeceği bir yere gömülmesini de isteyecektir: -
Mezarımı yol üstüne koysunlar Geçerken uğrasın yolu kızların
K.88

Gezip tozma, güzel sevme onun yaşam biçimidir. Bunlar
olmayınca ne deyiş doğar, ne saz düzen tutar. •

Şu kara çadırda geçiyor günler
Onun için bozgun öter telimiz
N.161

Çünkü gönül avuntusunu bu kızlarda bulur, Karacaoğlan. Onlar kendi deyişleriyle karanlık yüreğinin çırası gibidirler:

-Kasavetli gönlümün gamın eriten
Karanlık kalbimin çırası kızlar.

K.105

- "■ Bunlardan birisi O'nu terk mi etmiştir... ne gam? Paşa gönlüne dünyada kız mı kalmamış... gelsin bir başkası?

-Sen birin bulmuşsun ben de bulayım
Güzeller güzeli bulmaz mı sandın . -

K.84

O, sevgilinin; sedef düğmeli ak göğsünün, simsiyah göz ve saçının, püskürme benlerinin, salınarak yürüyüşünün yanısıra kınalı parmaklarına da vurgundur. O denli ki bu kınaların kendi kanından olmasına bile razı gelir:

-Beni öldür bas ellerin kanıma
Desinler ki on parmağı kırmızı.

K.26

Belirtilmeğe çalışıldığı gibi uçarı gönlü her güzele tutkundur; başka deyişle gördüğü her güzele gönlünü kaptırır ve hepsini de aynı güzellikte ve çarpıcılıkta övmesini bilir. Bunlardan birine

Geçme mescit yakınından
Çok namazlar böldürürsün.

K.145

derken, bir başka dörtlüğünde de O'nu şöyle tanımlayacaktır:

-Gerdan açık benlerin çok
Güzellikte menendin yok.
Kaşların yay kirpiğün yok
Vurduğunu öldürürsün.

K.145

Sevgilileri karşısında ise hep inandırıcı, kandırıcı olmuştur, Karacaoğlan. Göz koyduğu kızlardan birini O'na vermemişlerse, kız adına, yazık etmişlerdir doğrusu. Halbuki O, bir tek siyah saç için bile canından geçmeğe çoktan hazırdır:

-Seni bana vermediler duydun mu
Bir kara zülfüne kurban olduğum
K.65

Geçici yürek sıkıntısı,
-Kadan alsın güzellerin hepisi
Güzellerden sıdkım sıyrıldı gönül
K.57 dedirtir;

ya da âşık usandıran naz,
-Sallanma karşımda kahpenin kızı
Ölürsem kanımı verebilin mi
K.33

diye bunaltırsa da pek kulak asmaya gelmez. Çok geçmeden divane gönül bir güzelin peşine takılıp gidecektir yine. Bu belki Emirler köyünden gelen bir güzeldir;

-Böyle güzel mi olur köylü kızında
Emirler'den bir kız indi pınara.
K.7

belki de salına salına giderken sedef düğmesini çözen bir ceylandır O:

-Ak göğsün üstünde sedef düğmeyi
Çözüp gider bir gözleri sürmeli.
K.31 Ve de

yosmaları saymakla bitmez:
-Nasıl vazgeçeyim böyle sunadan Deli
gönlüm bu yosmaya vurgundur.
N.131

(6) age: No.731

*

Karacaoğlan'ın sevgilerine, sevgililerine böylece değindikten sonra Őimdi de elimizdeki metni okuyalım. (Ek-2) Karacaoğlan'a ait:

Al yanaklar domur domur terlemiŐ
Rahmetin gllere yağdığı gibi

N . 3 8

■ ■ ■ ■ ■

rneğindeki domur domur ya da domurcuk domurcuk ikilemelerinin burada tomurcuk tomurcuk olmasını cnk yazıcılarına bađıŐlasak bile; memelerin 'nar'a benzetilmesi Karacaoğlan'da yoktur. Bağlama dizelerinden g ve i dıŐındakilerin uyakları ise doğru değildir. Ne ki semainin bir bütün olarak güzel söylendiği de yadsınamaz. I dizesi, iki hece çokluğu ile, metnin güzel anlatımına gölge düŐürmekte. Bir başka metinden aktarıldığı anlaŐılıyor.

Bu metne benzeyen bir baŐkasının Karacaoğlan semaileri arasında bulunmaması çok doğaldır. Ancak Gevheri Divanı'nda (6) aynı uyak ve redifli bir semai ile aralarında büyük bir benzerli var. Şöyle ki: İlk iki dörtlükteki c,,d,f ve g dizeleri birbirlerinin tıpatıp aynıları; geriye kalanlar ise, bazı sözcükler dıŐında, benzerleridir.

nc dörtlüğe gelince: ı ve i dizeleri tamamen aynı, ğ dizesi ise ufak-tefek ayrımlarla birbirlerinin benzerleridir.

Dördüncü dörtlüğün bağlama dizesi ile Gevheri'deki 1.dörtlüğün 2. dizesi de aynı Őekilde akıŐmamaktadır.

Aralarında benzerlik bulunmayan h,j,k dizelerinin I gibi, başka metinlerden aktarma olduklarına inanıyoruz.

İki metin arasındaki benzerlikler ayrımlar sayfa altında gösterilmiŐtir.

Sözümüzü bağlarsak; elimizdeki metin, Gevheri'ye ait semainin bir varyantı olmalıdır. O halde, cönklerde aynı kiŐiye ait ürünlerin, ağı ,lsz birbirlerini izlemeleri burada da geçerliliğini korumuŐ demektir.

Bibliyograf ya-Kısaltmalar

- 1- Küçük İzzet-Hacı İzzet Efendi Hacıpaşa-cöngü:
Harid Fedai'nin özel kitaplığı, Lefkoşe-Kıbrıs.
- 2- Cahit Öztelli, Karacaoğlan, dördüncü basılış, -ft»"1 ' "1"
Varlık Yayınları, İstanbul 1959.
- 3- Nahit Kayabaşı, Karacaoğlan, Deniz Kitap-Yayın-Dağıtım,
İstanbul 1983.
- 4- Mustafa Necati Karaer, Karacaoğlan,
Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.
- 5- Prof.Dr. Şükrü Elçin, Gevherî Divânı, Kültür ve Turizm Ba
kanlığı, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara
1984.

- N : Nahit Kayabaşı
K : Mustafa Necati Karaer
Ki : Cahit Öztelli, No.50
K2 : Mustafa Necati Karaer, No. 52
K3 : Nahit Kayabaşı, No. 55
G1 : Elçin, No. 209
G2 : Elçin, No. 210
G3 : Elçin, No. 211
/ : Yatay çizgiden önceki sayı dörtlükleri;
sonraki ise dizeleri gösterir.
" " : Ek-1'in tırnak içindeki başlığını biz koyduk,
age : adı geçen eser
No. : Numara.
sf. : Sayfa. ;,,.....-.,...
x : Serbest.

"Koşma"

- a. Şunda bir dilbere gönül düşürdüm G3 1/1
- b. Öpmeli koçmalı deymeli değil G3 1/2
- c. Aşkın deryasını boydan aşırdım G3 1/3
- d. Karadır gözleri sürmeli değil G3 1/4, K-| 1/4

- d. Güzel senin ile yiyüb içmedim G3 2/1, Ki 4/2
e. Yiyüb içüb ak göğsünü açmadım G^ 2/3, G3 2/2, K2 5/2, K3 5/2
f. Fırsat elde iken alub kaçmadım G3 2/3, K^ 4/3, K2 5/3, K3 5/3
g. Beni öldürmeli döğmeli değil G1 2/4, G2 4/4, G3 2/4, KJ 4/4,
K2 5/4, K3 5/4

- ğ. Çok güzel gördüm zekât verirler G3 4/3 : :
h. Fuk'ranı gördükçe hatır sorarlar x :
ı. Merhametsiz güzel cânê kıyarlar x
i. Zekâtsiz güzeli sevmeli değil. G2 1/2, G3 4/4, Ki 3/4, K2 4/4,
K3 4/4

- a. G3 1/1 : dilbere/güzele
d. G3 2/1 : Güzel/Dilber
d. K1 4/2 : Güzel senin ile yiyüb/Yâr elinden dolu bade
e. K2 5/2 : Yiyüb içüb ak göğsünü/Ak göğsünün düğmelerin
e. K3 5/2 : Yiyüb içüb ak göğsünü/Ak göğsünün düğmelerin
f. G3 2/3 : alub kaçmadım/belin koçmadım
g. K-1 4/4 : Beni öldürmeli/Öldürmeli beni
g. K2 5/4 : Beni öldürmeli/Öldürmeli beni
g. K3 5/4 : Beni öldürmeli/Öldürmeli beni
ğ. G3 4/3 : güzel/güzeller
i. G2 1/2 : Zekâtsiz güzeli/Her câhil güzeli
i. G3 4/4 : Zekâtsiz güzeli/Zekâtsiz dilberi
i. Ki 3/4 : Zekâtsiz güzeli/Sözü yalan yâri
i. K2 4/4 : Zekâtsiz güzeli/Kavli yalan dostu
i. K3 4/4 : Zekâtsiz güzeli/Kavli yalan dostu

SEMAİ

a. Açma göğsün bana karşı	1/1
b. Gelme beni öldürürsün	1/2
c. Gözlerini süze süze	1/3
ç. Süzme beni öldürürsün	1/4
d. Öldürüb kanıma girme	2/1
e. Gayrilere meyil verme	2/2
f. Elâ göze siyah sürme	2/3
g. Çekme beni öldürürsün	2/4
ğ. Gelmemiş mislin cihâne	3/2
h. Hüsnüne yokdur bahane	x
ı. Siyah zülfün ak gerdâne	3/3
i. Dökme beni öldürürsün	3/4
j. Güzelsin tazesin ancak	x
k. Seni öymüş yaratmış Hakk	x
l. Nâr memeler tomrucak tomrucak	x
m. Açma beni öldürürsün	1/2
a. Açma/Beyaz	
b. Gelme/Açma	
ç. Süzme/Bakma	
e. Gayrilere meyil/Her birine gönül	
ğ. Gelmemiş mislin/Misli gelmemiş	

Handwritten text in the upper right section, including a heading and several lines of script.

Handwritten text in the lower left section, including a heading and several lines of script.

Handwritten text in the lower right section, including a heading and several lines of script.